

2-Мавзу.

**Давлат шаҳарсозлик кадастри
ишларининг ривожланиш тарихи
Аҳоли пунктларини жойлаштириш ва
ривожлантириш**

Аҳоли пунктлари ерларининг халк хўжалиги аҳамиятига моликлиги уларни, одатда, аҳолининг турмуш фаолиятидаги аҳамияти билан белгиланади.

Аҳоли пунктларига шаҳарлар, шаҳар типдаги посёлкалар, қишлоқлар ва овуллар киради.

Ўзбекистон Республикасида қабул қилинган тоифалашга мувофиқ аҳоли пунктлари шаҳар (шаҳарлар, шаҳар типдаги посёлкалар) ва қишлоқ аҳоли пунктлари(қишлоқлар, овуллар) га бўлинади. Аҳоли пунктларини тоифалашнинг асосий белгиси – бу аҳолининг сонидир.

Аҳолини жойлаштириш инсон ва табиатни бир – бирларига кўрсатадиган таъсирининг энг муҳим кенглик шаклларида бири ҳисобланади ҳамда ижтимоий ривожланиш жараёнини акс эттиради. Бундан 10-12 минг йил илгари, яъни деҳқончилик инсоннинг асосий касб –корига айлангандан сўнг одамлар уй – жой қуриб аҳоли пунктларини вужудга келтира бошлаганлар. Шу билан бирга гуруҳ –гуруҳ аҳолининг жойлашиши пайдо бўлди, яъни аҳолини жойлаштириш элементлари пайдо бўлди. Эрамининг уч мингинчи йилигача аҳолини жойлашишининг экстенсив ҳолдаги ривожланиши давом этган. Ушбу даврда бошланган меҳнатни ҳудудий тақсимооти натижасида шаҳарлар вужудга келди. Шаҳарлар ўзларида ҳокимиятни, динни, ҳунармандчиликни, савдони жамлади. Улар ўзларига яқин бўлган қишлоқ аҳоли пунктлари билан ўзаро алоқада бўлганлари ҳолда ўзлари атрофида аҳолини жойлаштириш ареалларини шакллантирдилар.

Аҳолини жойлаштириш инсон ва табиатни бир – бирларига кўрсатадиган таъсирининг энг муҳим кенглик шаклларида бири ҳисобланади ҳамда ижтимоий ривожланиш жараёнини акс эттиради. Бундан 10-12 минг йил илгари, яъни деҳқончилик инсоннинг асосий касб –кориға айлангандан сўнг одамлар уй – жой қуриб аҳоли пунктларини вужудга келтира бошлаганлар. Шу билан бирга гуруҳ –гуруҳ аҳолининг жойлашиши пайдо бўлди, яъни аҳолини жойлаштириш элементлари пайдо бўлди. Эрамизнинг уч мингинчи йилигача аҳолини жойлашишининг экстенсив ҳолдаги ривожланиши давом этган. Ушбу даврда бошланган меҳнатни ҳудудий тақсимооти натижасида шаҳарлар вужудга келди. Шаҳарлар ўзларида ҳокимиятни, динни, ҳунармандчиликни, савдони жамлади. Улар ўзларига яқин бўлган қишлоқ аҳоли пунктлари билан ўзаро алоқада бўлганлари ҳолда ўзлари атрофида аҳолини жойлаштириш ареалларини шакллантирдилар.

- VIII-IX асрларга келиб бир – бирлари билан ўзаро боғланган ва худудий жиҳатдан яқинлашган аҳоли пунктлари – шаҳарлар вужудга келган. Улар махсус деворлар билан ўралган бўлиб, катта бир гуруҳ аҳоли жойлашувини ўз ичига олган. Марказий Осиёда, шу жумладан Ўзбекистонда биринчи йирик шаҳарлар енгил саноат ривожланган шаҳарчалар ва уларга жуда яқин жойлашган қишлоқлар базасида вужудга келган. Уларнинг аҳолиси фақатгина деҳқончилик билан шуғулланмасдан балки турли ҳунармандчилик ишлари, газмол тўқиш ва бошқа ҳунар-мандчилик турлари билан ҳам шуғулланганлар. Аҳолисининг сони жиҳатдан бу даврдаги шаҳарлар жуда кадимги шаҳарлардан кичик бўлган.
 - Феодализмдан капитализмга ўтиш жараёнида юз берган саноатни гуркираб ривожланиши шаҳарларни ҳам шундай гуркираб ривожланишига олиб келди. XIX асрнинг бошига келиб Лондон шаҳрининг аҳолиси дунёда биринчи бўлиб миллион кишидан ошди. XX асрнинг бошига келиб эса бутун дунё бўйича 12 та миллионер шаҳар пайдо бўлди.
-

- Саноатни бунда й катта тезликда ривожланиши шаҳарларни ва шаҳар аҳолисини юқори даражада ўсишга замин бўлди, яъни имкони борича ривожланадиган марказларда ва аҳоли ҳамда ишлаб чиқариш бир жойда тўпланадиган ареалларда урбанизация жараёни бошланди. Шаҳарнинг турмуш тарзи бу ерда мавжуд бўлган барча аҳолига тааллуқли бўлган. Аста – секинлик билан аҳолида шаҳарлар эмас, балки ҳудудларнинг ривожланиши урбанизация жараёнининг асосий шакли бўлиб қолди. Шаҳар аҳолисини бир жойга тўпланиш жараёни Европа, шимолий ва Марказий Америка, Узоқ Шарқ мамлакатларининг катта-катта ҳудудларини қамраб олди.
 - Шаҳарлар аҳолисини жойлашувининг юқорида қайд қилинган ривожланиш жараёни Ўзбекистон учун ҳам характерлидир, аммо шу билан бирга қатор хусусиятларга ҳам эгадир.
-

- Кейинги йиллар амалиёти шаҳарларнинг лойиҳалаштириш таркибини такомиллаштириш заруриятини кўрсатди. Шаҳар аҳолиси учун ўз ўлчамлари бўйича кичик минтақадан ва анча табақалаштирилган функционал минтақаларнинг қўшилиши асосида шаҳарни лойиҳалаш таркибида энг яхши шароит яратилиши аниқланган. Битта типдаги микрорайонлар ўрнига таркиби бўйича турлича кўп функционал лойиҳалаш мажмуалари келмоқда. Бу шаҳар кўринишини бойитади, унинг худудидан яхшироқ фойдаланишга имкон беради.
 - Қишлоқ аҳоли пункти (қишлоқ, овул ва бошқа) – қишлоқ хўжалигида жойлашган, аҳолисининг сони унча катта бўлмаган аҳоли жойлашган худуд ; у ижтимоий – иқтисодий жиҳатдан муҳим ўзига хос хусусиятга эга, яъни унинг аҳолиси ер билан худудни ўзлаштириш вв фойдаланиш билан чамбарчас боғлиқдир.
-

2018 — 2022 йилларда аҳоли пунктларини бош режалар билан таъминлаш, лойиҳа ташкилотлари фаолиятини яхшилаш, шунингдек, шаҳарсозлик соҳасида мутахассислар тайёрлаш сифатини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида

- Кейинги йилларда республикада турар жойлар ва ижтимоий-маиший объектлар қурилишини ривожлантириш ҳамда муҳандислик-коммуникация ва йўл-транспорт инфратузилмаларини янгилаш ҳисобга олинган ҳолда аҳоли пунктларини шаҳарлар ва қишлоқ аҳоли пунктларининг замонавий архитектура қиёфасини шакллантирувчи шаҳарсозлик ҳужжатлари билан таъминлаш юзасидан комплекс чора-тадбирлар тизимли асосда амалга оширилмоқда.
- Амалга оширилган ишлар натижасида республиканинг 96 та шаҳри ва 87 та шаҳар посёлкаси бош режалар билан таъминланди, 550 та қишлоқлар (овуллар) фуқаролар йиғинлари ҳудудларни архитектура-режалаштириш жиҳатидан ташкил этиш лойиҳаларига эга.

- Лойиҳа-қидирув ташкилотларининг фаолиятини янада такомиллаштириш ҳамда республика минтақаларида истиқболли ва иқтисодий самарали инвестиция ечимларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишни ташкил этишда уларнинг фаол иштирок этишини таъминлаш мақсадида 26 та етакчи лойиҳа-қидирув ташкилоти ҳамда «Ўзшаҳарсозлик ЛИТИ» ДУКнинг 12 та филиали ташкил этилган.
- Бироқ, шаҳарлар ва қишлоқ аҳоли пунктларининг шаҳарсозлик ҳужжатлари билан етарли таъминланмаганлиги уларни режали ривожлантириш, ижтимоий-маданий ва ишлаб чиқариш йўналишидаги объектларни оқилона жойлаштириш, ривожлантиришнинг қисқа муддатли, ўртача муддатли ва узок муддатли истиқболларини ҳисобга олган ҳолда муҳандислик-коммуникация ва йўл-транспорт инфратузилмасини ривожлантиришга тўсқинлик қилувчи омил бўлиб қолмоқда. Жумладан, 23 та шаҳар ва 994 та шаҳар посёлкаларини, шу жумладан, қисқа муддатли даврда республиканинг 138 та шаҳарлари ва шаҳар посёлкаларини бош режалар билан таъминлаш талаб этилади.

- Лойиҳа-қидирув ташкилотларининг илғор инновацион дастурий ечимлар ва замонавий ахборот базаси билан жиҳозланиши ҳамон етарли эмас, илғор хорижий тажриба султ жорий этилмоқда, тармоқ учун зарур малакага эга бўлган кадрлар тайёрлаш етарли даражада амалга оширилмаяпти, бу, шубҳасиз, лойиҳа маҳсулотлари сифатига таъсир кўрсатмоқда.
 - Биринчи навбатда шаҳарсозлик ҳужжатларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, улар билан аҳоли пунктларини ўз вақтида қамраб олишни таъминлаш, лойиҳа ташкилотлари фаолиятини янада яхшилаш ва олий таълим муассасалари томонидан шаҳарсозлик соҳаси мутахассислари тайёрлаш сифатини ошириш борасида шаҳарсозлик соҳасидаги ишларнинг ҳолатини тубдан такомиллаштириш мақсадида:
-

2018 — 2022 йилларда республика шаҳарлари ва шаҳар посёлкаларининг бош режаларини, шунингдек, қишлоқлар (овуллар) фуқаролар йиғинлари ҳудудларини архитектура-режалаштириш жиҳатидан ташкил этиш лойиҳаларини ишлаб чиқишнинг йиғма параметрлари 1-иловага мувофиқ;

2018 — 2022 йилларда республика шаҳарлари ва шаҳар посёлкаларининг бош режалари лойиҳаларини ишлаб чиқиш дастурлари 2а ва 2б-иловаларга мувофиқ;

2018-2019 йилларда аҳоли пунктларини батафсил режалаштириш лойиҳалари ишлаб чиқилиши билан бир вақтда қишлоқлар (овуллар) фуқаролар йиғинлари ҳудудларини архитектура-режалаштириш жиҳатидан ташкил этиш лойиҳаларини ишлаб чиқиш дастури 3-иловага мувофиқ;

ишлаб чиқилаётган шаҳарсозлик ҳужжатлари сифатини яхшилаш, лойиҳа-қидирув ташкилотлари фаолиятини ривожлантириш, шунингдек, шаҳарсозлик соҳасида мутахассислар тайёрлашни такомиллаштириш ва уларнинг малакасини ошириш бўйича комплекс тадбирлар 4-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги Ўзбекистон Республикаси Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри давлат қўмитаси ва вилоятлар ҳокимликлари билан биргаликда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 3 февралдаги ПФ-4944-сон Фармони билан тасдиқланган Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини янада такомиллаштиришга доир комплекс чора-тадбирлар дастурига мувофиқ маъмурий-ҳудудий birlikларда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг белгиланган чегаралари ва тузилган хариталари асосида 2019 йил 1 февралгача бўлган муддатда 2020 — 2022 йилларда аҳоли пунктларини батафсил режалаштириш лойиҳалари ишлаб чиқилиши билан бир вақтда ҳудудлари фуқаролар йиғинлари ҳудудларини архитектура-режалаштириш жиҳатидан ташкил этиш лойиҳаларини ишлаб чиқиш дастури тайёрланишини ва Вазирлар Маҳкамасига киритилишини таъминласин.

Ушбу қарор билан тасдиқланган дастурларни амалга ошириш бўйича буюртмачи функциялари Қорақалпоғистон Республикаси Қурилиш вазирлигига, вилоятлар ва Тошкент шаҳар қурилиш бош бошқармаларига юклансин.

«ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК — шаҳарлар ва шаҳар посёлкаларининг бош режалари лойиҳаларини ишлаб чиқувчи;

«ТошкентбошпланЛИТИ» ДУК — Тошкент ва Самарқанд шаҳарлари, Тошкент вилояти шаҳарлари ва шаҳар посёлкаларининг бош режалари лойиҳаларини ишлаб чиқувчи этиб;

«Қишлоққурилишлойиҳа» МЧЖ — қишлоқ жойларда қишлоқлар, овуллар ва шаҳар посёлкаларининг бош режаларини, қишлоқлар (овуллар) фуқаролар йиғинлари ҳудудларини архитектура-режалаштириш жиҳатидан ташкил этиш лойиҳаларини ва улар таркибида батафсил режалаштириш лойиҳаларини ҳамда ушбу батафсил режалаштириш лойиҳалари учун топогеодезия хариталарини ишлаб чиқувчи этиб;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Лойиҳа-қидирув ташкилотлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2017 йил 2 майдаги ПҚ-2946-сон қарорига мувофиқ ташкил этилган минтақавий етакчи лойиҳа-қидирув ташкилотлари — лойиҳага кўра аҳоли сони 20 минг кишидан кам бўлган шаҳар посёлкаларининг бош режаларини ишлаб чиқувчилар этиб;

«ЎзГАСHKЛИТИ» ДУК — топография-геодезия ишларини ва шаҳарсозлик ҳужжатларини ишлаб чиқиш учун муҳандислик-геология қидирувларини ижро этувчи этиб белгилансин.

Ўзбекистон Республикаси Инвестициялар бўйича давлат қўмитаси, Молия вазирлиги ва Иқтисодиёт вазирлиги Қурилиш вазирлигининг асосланган ҳисоб-китоблари бўйича ҳар йили Давлат бюджети ва Ўзбекистон Республикасини ривожлантириш Давлат дастури лойиҳаларини шакллантиришда ушбу қарор билан тасдиқланган лойиҳаларни амалга оширишни молиялаштиришга белгиланган тартибда зарур маблағларни назарда тутсинлар.

Белгилаб қўйилсинки:

лойиҳага кўра аҳоли сони 20 минг кишидан кам бўлган шаҳарлар ва шаҳар посёлкаларининг бош режалари, қоидага кўра, энг яхши таклифларни танлаб олиш асосида аниқланадиган ушбу қарорнинг 4-бандида кўрсатилган лойиҳа-қидирув ташкилотлари томонидан ишлаб чиқилиши керак;

минтақавий етакчи лойиҳа-қидирув ташкилотлари томонидан ишлаб чиқилган аҳоли пунктларининг бош режалари фақат тегишли равишда «ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК ва «ТошкентбошпланЛИТИ» ДУКнинг бош лойиҳа-қидирув ташкилотлари билан келишилгандан кейин тасдиқланиши керак;

Тошкент шаҳри, Тошкент вилояти шаҳарлари ва шаҳар посёлкаларининг ҳамда бошқа шаҳарларнинг бош режаларини ишлаб чиқишга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси билан келишган ҳолда Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси билан тузилган лицензия битимлари асосида архитектура-шаҳарсозлик ҳужжатларини ишлаб чиқиш ҳуқуқига лицензия олинмасдан хорижий лойиҳа-қидирув ташкилотлари танлов асосида жалб этилиши мумкин;

- Қорақалпоғистон Республикаси Қурилиш вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар қурилиш бош бошқармалари ҳузуридаги «Архитектура-режалаштириш бюроси» давлат унитар корхоналари тасдиқланган бош режаларга эга бўлган аҳоли пунктларининг майдони ўн гектардан ортиқ бўлмаган ҳудудларида уларнинг қисмларини батафсил режалаштириш лойиҳаларини ва қуриш лойиҳаларини ишлаб чиқишга ҳақлидир.
 - Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги 2а-иловага мувофиқ 2018 — 2022 йилларда республика шаҳарлари ва шаҳар посёлкаларининг бош режаларини ишлаб чиқиш дастури ва 2б-иловага мувофиқ 2018 — 2022 йилларда республика шаҳар посёлкаларининг бош режалари лойиҳаларини ишлаб чиқиш дастури доирасида шаҳарлар ва шаҳар посёлкаларининг бош режаларини ишлаб чиқиш бўйича потенциал лойиҳа-қидирув ташкилотлари 2018 йил февраль ойи мобайнида белгиланишини, шунингдек, келгуси йилларда кўрсатиб ўтилган дастурларнинг параметрларини тайёрлаш доирасида ҳар йили:
-

1 декабр гача — энг яхши таклифларни танлаб олиш асосида шаҳарлар ва шаҳар посёлкаларининг бош режаларини ишлаб чиқиш бўйича лойиҳа-қидирув ташкилотлари белгиланишини;

1 январ гача — шаҳарсозлик ҳужжатларини ишлаб чиқиш бўйича лойиҳа-қидирув ишларининг тасдиқланган манзилли ва титул рўйхатлари тасдиқланишини, кейинчалик лойиҳа-қидирув ташкилотлари билан шартномалар тузилишини;

«ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК, «ТошкентбошпланЛИТИ» ДУК, «Қишлоққурилишлойиҳа» МЧЖ, «ЎзГАШКЛИТИ» ДУК ва минтақавий етакчи лойиҳа-қидирув ташкилотлари билан биргаликда ушбу қарор билан тасдиқланган дастурларда назарда тутилган муддатларда шаҳарлар ва шаҳар посёлкаларининг бош режалари ҳамда қишлоқлар (овулар) фуқаролар йиғинлари ҳудудларини архитектура-режалаштириш жиҳатидан ташкил этиш лойиҳалари ишлаб чиқилишини таъминласин.

Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги:

- «ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК, «ТошкентбошпланЛИТИ» ДУК ва «Қишлоққурилишлойиҳа» МЧЖ билан биргаликда шаҳарсозлик ҳужжатлари амалга оширилишини таъминлаш, шунингдек, шаҳарлар, шаҳар посёлкалари ва қишлоқ аҳоли пунктларини қуришда уларга риоя этилиши юзасидан маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятининг мунтазам равишда мониторингини олиб борсин, кейинчалик мониторинг натижаларини ҳар бир йил якунлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига киритсин;
- Олий таълим муассасалари базасида мутахассис архитекторлар, лойиҳалаштирувчилар ва қурувчиларни тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни такомиллаштириш ташкил этилишини назарда тутган ҳолда «ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК, «ТошкентбошпланЛИТИ» ДУК, «Қишлоққурилишлойиҳа» МЧЖ ва минтақавий лойиҳа-қидирув ташкилотлари томонидан ишлаб чиқиладиган шаҳарсозлик ҳужжатлари сифати оширилишини таъминласин.
- уй-жойлар, ижтимоий соҳа объектлари, муҳандислик-коммуникация ва йўл-транспорт инфратузилмаларини қуришда шаҳарсозлик нормалари ва қоидаларига риоя этилиши устидан қатъий назорат ўрнатсин.

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши,
вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари:

турар жойлар, ижтимоий соҳа объектлари ва инфратузилманинг намунавий лойиҳалари асосида шаҳарлар, шаҳар посёлкалари ва қишлоқ аҳоли пунктлари қурилиши тегишли аҳоли пунктларининг тасдиқланган шаҳарсозлик ҳужжатларига ва зарурат бўлганда уларга белгиланган тартибда киритиладиган тузатишларга қатъий мувофиқ равишда қурилишини;

минтақаларни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантиришни режалаштиришда ва ҳудудларни
қуришда шаҳарсозлик ҳужжатлари амалга
оширилишини таъминласинлар.

Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги лойиҳа-қидирув ташкилотлари фаолиятини такомиллаштириш мақсадида белгиланган тартибда:

икки ой муддатда «ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК, «ТошкентбошпланЛИТИ» ДУК ва «Қишлоққурилишлойиҳа» МЧЖнинг етакчи лойиҳа-қидирув ташкилотлари тузилмасига ҳудудларни режалаштириш ва қуриш бўйича ҳужжатларни ишлаб чиқиш жараёнида улар фаолиятининг самарадорлигини оширишни, шунингдек, илғор хорижий тажрибани ҳисобга олган ҳолда ҳажм-режалаштириш жиҳатидан лойиҳалаштиришни назарда тутувчи ўзгартиришлар киритилишини;

лойиҳа-ташкилотлари ва шаҳарсозлик фаолиятининг бошқа иштирокчилари орасида ихтисосли долзарб ахборотни тезликда ва кенг кўламли тарқатиш имконини берувчи замонавий техник даражадаги ахборот-таҳлилий база ташкил этилишини таъминласин.

Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги лойиҳалаштириш, қурилиш жараёнини ташкил этиш ва бошқаришнинг янги усулларини, шунингдек, илғор қурилиш технологияларини жорий этиш бўйича илғор хорижий тажрибани ўрганиш мақсадида архитектура соҳасида хорижий илмий-тадқиқот ташкилотлари билан яқин ҳамкорлик ўрнатишда Ўзбекистон Республикасининг чет элдаги дипломатик ваколатхоналари орқали Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлигига ҳар томонлама кўмаклашсин.

Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги ҳамда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги:

таълимнинг янги талаб этилган йўналишлари (қурилишда маркетинг, қурилишда менежмент ва бошқалар) бўйича қурилиш тармоғида юзага келаётган кадрларга бўлган эҳтиёжлардан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабргача таълимнинг ушбу йўналишларини очиш ва бўлажак ўқув йилида улар бўйича қабул квоталарини белгилаш учун Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлигига ягона шаклларга мувофиқ аниқланган эҳтиёжлар бўйича асосланган таклифларни киритсинлар;

тармоқ мутахассисларининг малакасини ошириш учун тизимли асосда тажриба алмашишни ва мақсадли тажриба орттиришларни ташкил этиш учун ҳар йили 1 декабргача етакчи ихтисосли хорижий олий таълим ва тадқиқот ташкилотлари билан ҳамкорлик дастурлари ишлаб чиқилиши ва тасдиқланишини таъминласинлар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. МИРЗИЁЕВ